

פרשת יתרו

תוכן העניינים:

פרק י"ח

פגישת משה ויתרו..... 3

עצת יתרו למשה בענין משפט העם..... 8

פרק י"ט

הגעת ישראל להר סיני ועליית משה להר..... 16

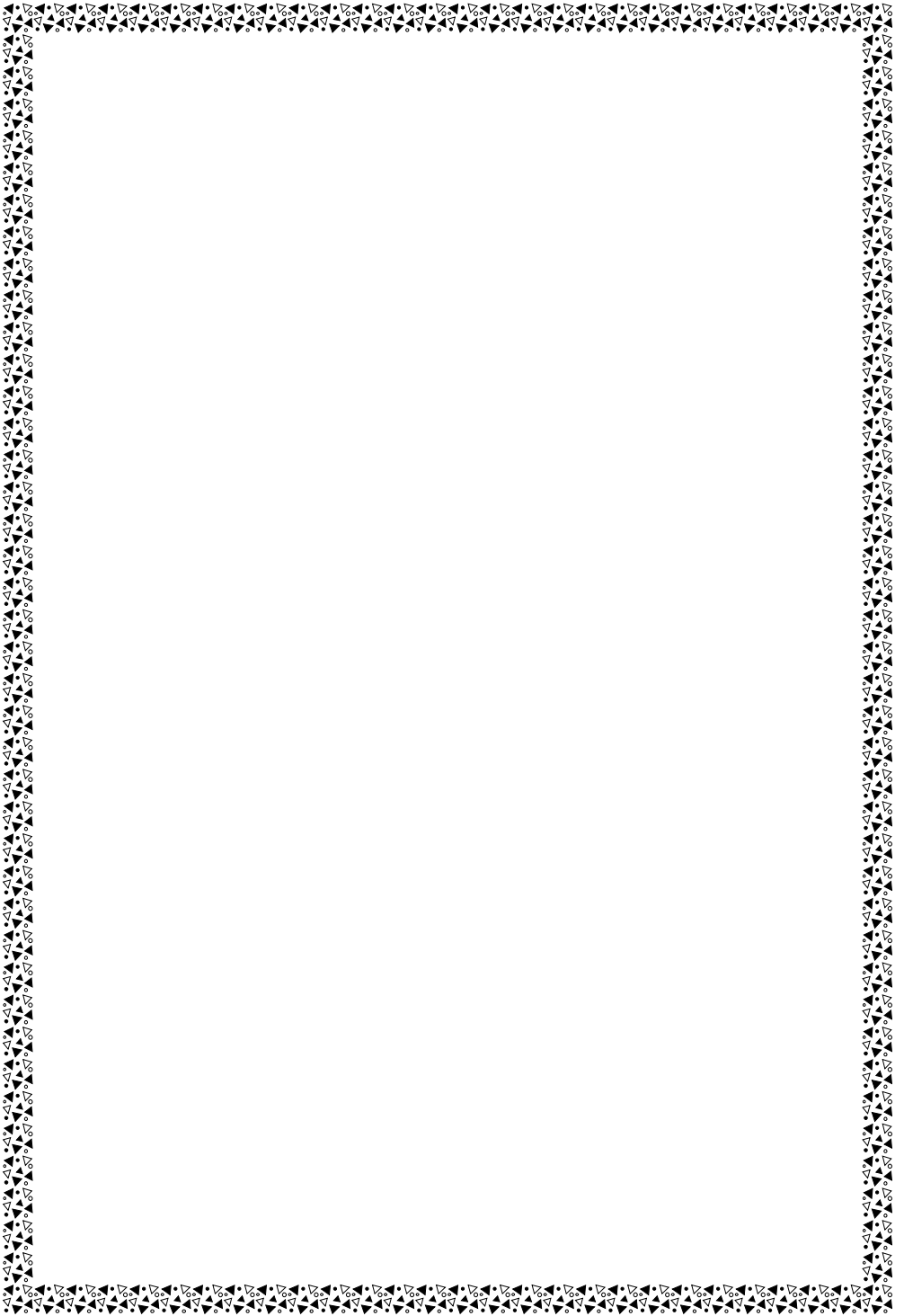
בני ישראל מתכוננים למתן תורה..... 21

פרק כ'

מתן תורה - עשרת הדברות..... 27

בקשת ישראל שמשה ידבר עמם..... 38

דברי ה' למשה לאחר מתן תורה..... 40

פרק י"ח

פגישת משה ויתרו (פסוקים א-לב) 80

למדנו בפרשת בשלח שכאשר בקע ה' את הים לעמו, אחזה רעדה את כל יושבי כנען ושאר האומות.

האם הפחד גרם לגויים לומר - ה' הוא האלקים המציל את עמו מאויביו?!

האם באו מהגויים לתת כבוד לישראל ולשמוע על הנסים שעשה ה'?!?

האם התכוונו הגויים לקבל את ישראל בשמחה בארץ כנען?!

רק איש אחד בא אל המדבר לשבת עם העם המיוחד וללמוד יראת ה' כאשר שמע על יציאת מצרים ומופתיה, וכך נאמר:

"וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֵּהֵן מִדִּין חֵתָן מֹשֶׁה" (פסוק א)

האיש היה יתרו חותן משה, אבי אשתו - ציפורה.

ומה שמע?

נאמר בהמשך הפסוק:

"אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹקִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ"

"כִּי הוֹצִיא ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם"

יתרו שמע על כל הנסים שה' עשה לישראל ושמע על יציאת מצרים.

מדוע ציינה התורה את יציאת מצרים בנפרד, הרי גם יציאת מצרים כלולה ב"כל אשר עשה אלוקים למשה ולישראל עמו"?

התורה רצתה ללמדנו שיציאת מצרים היתה העיקר והיא חשובה יותר מכל הנסים שעשה לנו ה', וכך אמרו חכמינו ז"ל במכילתא:

"מגיד ששקולה יציאת מצרים כנגד כל הנסים והגבורות שעשה הקדוש ברוך הוא לישראל".
על פי דברים אלו כתב רש"י: "זו (יציאת מצרים) גדולה על כולם".

"וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֵתָן מֹשֶׁה

אֶת צִפּוֹרָה אִשְׁתּוֹ מִשֵּׁה אַחֵר שְׁלוֹחֵיָהּ" (פסוק ב)

כיצד הגיעה ציפורה לבית אביה, הרי למדנו בפרשת שמות שמשה לקחה עמו למצרים?

כאשר הגיע משה למצרים ופגש את אהרן, ראה אהרן את ציפורה ואת שני בניה ואמר למשה: "על הראשונים (בני ישראל העובדים בפרך במצרים) אנו מצטערים, ואתה בא להוסיף עליהם (את ציפורה ושני בניה)?! אמר לה: לכי לבית אביך".

משה קיבל את דבריו של אהרן אחיו ושלח את אשתו חזרה לבית אביה, על אף שודאי היה קשה לו להיפרד מאשתו ומבניו.

"וַיָּבֵא יִתְרוֹ חֵתָן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ

אֶל מֹשֶׁה אֶל הַמִּדְבָּר" (פסוק ה)

מדוע כתבה התורה שיתרו בא אל המדבר, הרי כבר אמרה שהוא בא אל משה, והכל יודעים שמשה וישראל היו במדבר?

"אלא בשבחו של יתרו דיבר הכתוב, שהיה יושב בכבודו של עולם, ונדבו לבו לצאת אל המדבר - מקום תוהו, לשמוע דברי תורה".

📖 "בכבודו של עולם" – מקום מכובד. "תוהו" - שומם, בלי כלום.

מהי כוונת חכמינו ז"ל באמנם שיתרו ישב ב"כבודו של עולם?"

שבמקום מגוריו, במדין, היה ליתרו כבוד גדול.

אמנם בפרשת שמות למדנו שאנשי עירו נידו והרחיקו אותו בגלל שעזב את העבודה זרה, אך יתכן שהכבוד הגדול עליו מדובר הוא שיתרו היה עשיר מאד והיו לו גינות, פרדסים ועבדים רבים. על אף הטוב שהיה לו במדין, עזב יתרו את הכל ובא למדבר שומם, כדי להצטרף לבני ישראל ולשמוע את דברי ה'. קושי נוסף שהיה ליתרו בעזיבת ארצו הוא היותו זקן, ולמרות זקנותו התאמץ, עזב את ביתו ובא למדבר.

"וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקִרְיַת חֵתָנוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיִּשָּׂק לֹא..." (פסוק ז)

משה נתן כבוד כה גדול ליתרו מפני שהיה אביה של אשתו.

בנוסף לכך, משה לא שכח את הטובה שעשה עמו יתרו בעת צרתו כשהגיע לבדו למדין, אז הכניסו לביתו והאכילהו והשקהו. משה גם העריך את חכמתו של חותנו.

כאשר יצא משה לקראת חותנו, לא הלך לבדו, אלא כל ישראל יצאו אחריו. וכך אמרו חכמינו ז"ל: "כבוד גדול נתכבד יתרו באותה שעה. כיון שיצא משה, יצא אהרן ונדב ואביהוא, ומי הוא שראה את אלו יוצאין ולא יצא?!"

"וַיִּשְׂאֲלוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֵאוּ הָאֱהָלָה"

📖 "רעהו" - חברו.

מדוע קראה התורה ליתרו רע וחבר למשה, הרי משה היה רבם ומנהיגם של כל ישראל?

התורה קראה ליתרו רע של משה מפני שהיה חותן משה והיה גדול מאד בחכמה, וגם בגלל שהיה גדול במעשים, שהוציא את העבודה זרה מביתו על אף שהיה כהן מדין ולא פחד מבני עמו.

**”וַיְסַפֵּר מֹשֶׁה לְחַתָּנוֹ אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְפַרְעֹה וּלְמִצְרַיִם
עַל אֹדֶת יִשְׂרָאֵל...”** (פסוק ח)

כיון שראה משה את רצונו הגדול של יתרו לשמוע וללמוד על מעשי ה', סיפר לו באריכות על כל האותות והמופתים שעשה ה' לישראל, כדי לקרבו לתורה עוד יותר.

על אלו דברים סיפר משה לחותנו?

על מכות מצרים, קריעת הים, עמוד הענן והאש, המים במרה, המן, הכאת הצור ומלחמת עמלק.
יתרו ברך את ה', והוסיף ואמר:

**”עֲתָה יֵדְעֵתִי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹקִים
כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם”** (פסוק יא)

📖 "זדו" - הרשיעו.

יתרו אמר שגדולתו של ה' היא בכך שדן את המצרים והענישם על הרעה שזדו והרשיעו לישראל - הם השליכו את תינוקות בני ישראל ליאור, ומידה כנגד מידה הענישם ה' - שהטביעם בים סוף.

”וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֵתֵן מֹשֶׁה עֲלֶיהָ וּזְבָחִים לְאֱלֹקִים” (פסוק יב)

יתרו הקריב קרבנות לה' מפני שרצה להודות לו על הנסים והנפלאות שעשה למשה ולכל ישראל.

”וַיָּבֵא אֶהָרֶן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹל לֶחֶם

עִם חֵתֵן מֹשֶׁה לְפָנֵי הָאֱלֹקִים”

בפסוק זה לא נזכר משה בסעודה מפני שאהרן וזקני ישראל באו לאהלו של משה, והוא כבר היה שם.

ומה עשה משה בסעודה זו?

חכמינו ז"ל אמרו: "שהיה עומד ומשמש לפניהם". עם כל גדולתו היה משה דואג להכניס את אורחיו ולדאוג לכל צרכיהם.

מה הכוונה במילים "לפני האלקים"?

רש"י הסביר שהאוכלים בסעודה זו נחשבו כאילו אכלו לפני ה', מפני שבסעודה זו השתתפו תלמידי חכמים: משה, אהרן וזקני ישראל. ויש מפרשים שאכלו לפני מזבח ה' שבנה משה אחרי המלחמה בעמלק, מזבח שעמד סמוך לאהלו של משה.

עצת יתרו למשה בענין משפט העם (פסוקים יג-כז) ס

”וַיְהִי מִמַּחֲרַת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת הָעָם

וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֶּקֶר עַד הָעֶרֶב” (פסוק יג)

חכמה גדולה היתה למשה לדון משפטים רבים וקשים.

איזו מידה טובה ניתן ללמוד מפסוק זה על מידותיו הטובות של משה?

אפשר ללמוד על אהבתו הגדולה של משה לישראל, שהקדיש את כל שעות היום כדי לשפוט ביניהם. סבלנות רבה היתה לו להקשיב ולשמוע את שאלותיהם במשך שעות רבות.

גם על גבורתו הנפלאה של משה ניתן ללמוד מהפסוק - ימים שלמים ישב ועסק במשפטים קשים ומורכבים.

ניתן ללמוד מפסוק זה גם על שבחם של בני ישראל, שהיו מוכנים לעמוד שעות רבות כדי לשמוע דברי אלקים חיים מפי משה רבם.

יתרו ראה דבר זה ושאל את משה :

”מִדּוּעַ אַתָּה יוֹשֵׁב לְבִדָּד”

וְכָל הָעָם נֹצֵב עֲלֶיךָ מִן הַבֶּקֶר עַד עֶרֶב” (פסוק יד)

יתרו שאל את משה מדוע הוא יושב לבדו לשפוט את העם כל היום בלי אנשים שיעזרו לו, הרי הוא עלול להתעייף ולחלות מרוב מאמץ.

”וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחַתְּנוֹ כִּי יבֹא אֵלַי הָעָם לְדַרְשׁ אֱלֹקִים” (פסוק טו)

📖 "לדרוש" - לבקש.

משה הסביר ליתרו שהעם בא אליו לבקש שישפוט ויכריע בדברים שבין אדם לחברו, וזה נקרא לדרוש אלקים. העם רצה לדעת את דבר ה', כיצד רוצה ה' שיתנהגו במקרים שונים.

”וְשִׁפְטֵתִי בֵּין אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ”

וְהוֹדַעְתִּי אֶת חֻקֵי הָאֱלֹקִים וְאֶת תּוֹרֹתָיו” (פסוק טז)

📖 "רעהו" - חברו.

אלו חוקים ותורות הודיע משה לעם, הרי עדיין לא קיבלו את התורה?

משה הודיע ולימד את בני ישראל את חוקי המשפטים שקיבל מה' כשחנו במרה, ולפני שקיבל את הדינים במרה שפט משה את העם על פי הדינים שהיו מקובלים בזמן האבות.

מדוע לא לקח משה אנשים נוספים שיעזרו לו ללמד את משפטי ה'?

משה אהב מאד את בני ישראל ורצה שישמעו ממנו דברי אלקים חיים שניתנו לו ישירות מפי ה'.

”וַיֹּאמֶר חֲתָן מֹשֶׁה אֵלָיו...”

נָבַל תִּבְלַגְּמָה גַם הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ...” (פסוקים יז-יח)

יתרו טען שמשה עלול לאבד את כוחו ולהיות חולה וכן העם עלול לאבד את כוחו, ואז לא יוכל ללמד כלל את דברי ה'.

”עֲתָה שָׁמַע בְּקֻלִּי אֵינְעִצְךָ וַיְהִי אֱלֹקִים עִמָּךְ” (פסוק יט)

אתן לך עצה ושאל את ה' אם העצה טובה.

"הִיָּה אֶתָּה לְעַם מוֹל הָאֱלֹקִים..."

במשפטים הקשים תדון אתה ותשאל את ה'.

"וְאֶתָּה תַחְזֶה מִכָּל הָעַם אֲנָשִׁי חֵיל יִרְאֵי אֱלֹקִים

אֲנָשִׁי אֲמַת שְׂנֵאֵי בְצַע" (פסוק כא)

📖 **"תחזה" - תראה ותבחר.**

אתה תחזה מתוך העם אנשים מיוחדים שיש להם תכונות אלו:
אנשי חיל - גיבורים, שלא יפחדו מאף אדם, ועשירים שאינם צריכים כסף.

יראי אלקים - אנשים שמפחדים מה' ויזהרו לשפוט רק משפט צדק ואמת.

אנשי אמת - צדיקים וישרים שאוהבים רק את האמת.
שונאי בצע - אנשים שונאים כסף ומתנות ולא יסכימו לקבל שוחד.

"וְשִׁמַּת עֲלֵהֶם שְׂרֵי אֲלָפִים שְׂרֵי מְאוֹת שְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֹת"

יתרו הציע למשה למנות אחראים - שרי עשרות, שרי חמישים, שרי מאות ושרי אלפים. כל אחד משרי העשרות יהיה אחראי על עשרה אנשים, וכן שאר השרים - כל אחד משרי החמישים יהיה אחראי על חמישים איש, וכן הלאה.

דבר ששרי העשרות לא ידעו הם יביאו לפני שרי החמישים, ומה שלא ידעו הם - יעבירו הלאה. אם השאלה תהיה כל כך קשה עד שכל השרים לא ידעו להשיב עליה - יביאוו לפני משה רבנו.

שרי החמישים היו חכמים יותר משרי העשרות, וגם היו צדיקים יותר ויראי ה', ושרי האלפים היו המובחרים ביותר.

”אם את הדבר הזה תעשה וצוה אלקים ויכלת עמד

וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום” (פסוק כג)

המשיך יתרו ואמר למשה: אם כך תנהג, תוכל להחזיק מעמד, מפני שיהיו עוד שופטים שישאו אתך את משא המשפט, וגם העם לא יצטרך לחכות זמן רב, אלא ישוב במהרה ובשלום לאהלו, לאחר שהשופטים פתרו את בעיותיו.

”וישמע משה לקול חתנו ויעש כל אשר אמר” (פסוק כד)

מפסוק זה ניתן ללמוד על מידת הענווה של משה. הוא לא התגאה וחשב שהוא החכם ביותר, אלא קיבל את העצה במלואה ועשה כדברי חותנו.

”ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל

ויתן אתם ראשים על העם” (פסוק כה)

מבין ארבע המידות שחיפש משה בשופטים, מוצאים אנו בפסוק זה איזכור של מידה אחת בלבד - "אנשי חיל".

האם לא מצא משה אנשים עם שאר המידות?

ודאי שמצא, אלא שבביטוי "אנשי חיל" המוזכר בפסוק הכוונה לאנשים גיבורים וצדיקים הכוללים את כל המידות שנזכרו קודם. והראיה לכך, שהרי נאמר בפסוק הקודם שמשה עשה את "כל אשר אמר" יתרו.

כמה שופטים לקח משה מתוך שש מאות אלף איש?

מתוך שש מאות אלף איש לקח משה קרוב לשמונים אלף שופטים, מספר עצום של אנשים מבני ישראל.

(החשבון: שרי אלפים - שש מאות. שרי מאות - ששת אלפים. שרי חמישים - שנים עשר אלף. שרי עשרות - שישים אלף).

מכך שמשה מצא מספר כה גדול של שופטים מתוך העם: אנשי חיל, יראי אלקים, אנשי אמת ושונאי בצע, אפשר ללמוד על מעלתם הגדולה של ישראל, שהיו בהם כל כך הרבה אנשים צדיקים ויראי ה'.

וְשֹׁפְטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת...” (פסוק כו)

📖 **”עת” - זמן.**

נתאר לעצמנו כיצד היה נראה מחנה ישראל, כאשר ישבו חבורות חבורות ועסקו בתורה ובמשפט ה'. כמו כן נתאר איזו הקלה היתה לבני ישראל כאשר לא היו צריכים עוד להמתין זמן רב למשפט.

”אֵת הַדָּבָר הַקָּשֶׁה יְבִיאוּן אֶל מֹשֶׁה...”

כבודו של משה גדל בעיני העם, כאשר הביאו לפניו את כל השאלות הקשות והמסובכות ביותר, שאלות ששום שופט מאלפי השרים לא ידע לפתור.

”וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת חֲתָנּוֹ וַיֵּלֶךְ לוֹ אֶל אֲרֻצּוֹ” (פסוק כז)

יתרו שב למדין כדי ללמד יראת ה' את כל בני משפחתו.

מקורות לפרק י"ח

פסוק א': יתרו היה היחיד שבא לשמוע - מדרש תנחומא (ב): "יש שמע והפסיד ויש שמע

ונשכר... וכן 'שמעו עמים ירגזון', אבל יתרו שמע ונשכר".

יתרו שמע ובא, ואילו כל העמים שמעו ורגזו - "שמעו עמים ירגזון" - שמעו ונתחלחו, פחדו ונבהלו, שמעו ולא באו. משמע - שמיעתן לא היתה שמיעה, שאם לא כן היתה הפרשה מתחילה: "ויהי כשמוע כל מלכי האמורי..." (נר למאור לרב משה צבי נריה).

יתרו בא לפני מתן תורה - לפי הפשט בסדר המקראות כדעת הרמב"ן ולא כדעת האבן עזרא. הרמב"ן מאריך מאד להשיב על ראיות האבן עזרא, וכך כתב (חלק מדבריו): "והקרוב אלי לתפוס סדר התורה שבא קודם מתן תורה בהיותם ברפידים, כמו שאמרו במכילתא: רבי יהושע אומר: מלחמת עמלק שמע ובא, שהיא כתובה בצדו".

שקולה יציאת מצרים כנגד כל הנסים - מכילתא על הפסוק, וכך כתב המהר"ל (גבורות ה' ג) על דברי חז"ל אלו: "ווענין זה ראינו ששמה התורה יציאת מצרים יסוד היסודות ושורש הכל... שכל זה מורה כי יציאת מצרים בעצמו, חוץ מהנסים שעשה ביציאה, יסוד האמונה, מן הראיות אשר אמרנו למעלה, ובמכילתא... הרי שהם ז"ל הוכיחו מן הכתוב כי יציאת מצרים בעצמו שקולה כנגד כל הנסים".

פסוק ב': שליחת ציפורה ובנייה לבית אביה - רש"י על פי המכילתא.

פסוק ה': שבחו של יתרו שעזבו את כבודו ובא למדבר - רש"י על פי המכילתא.

פסוק ז': הכבוד שנתן משה ליתרו שיצא לקראתו - מפני הכרת הטוב - ספורנו: "לא חדל

בשביל מעלתו לקדם פני מי ששלם עמו טובה בעת צר לוי".

יציאת כל ישראל אחרי משה - רש"י.

יתרו נקרא רע של משה בשל חכמתו - אבן עזרא: "וקראו הכתוב 'רעהו' בעבור גודל מעלתו בחכמה".

פסוק י"א: פירוש הפסוק כרש"י בשם תרגום אונקלוס, ולא כאבן עזרא ורמב"ן שפירשו "עליהם" - על ישראל.

פסוק י"ב: הסעודה היתה באהל משה - אבן עזרא: "ואין צורך להזכיר משה כי באהלו יהיו".

וכך פירש גם רשב"ם.

משה נהג כשמש בסעודה - רש"י על פי המכילתא.

"לפני האלקים" - לפני מזבח ה' - ספורנו: "לפני המזבח אשר עליו הקריבו אותם הזבחים, אם שהיה אותו המזבח שבנה משה באבדן עמלק..."

פסוק י"ג: אהבתו של משה לישראל – ליקוטים (חומש רב פנינים): "וגם משה רבנו עצמו, אף שידע שכובדו רב מכחו, מ"מ מחמת אהבת ישראל המושרש בלבו להשפיע עליהם רב טוב, לא השגיח לכובד המשא אשר עליו רב מכחו, אך מסר נפשו וכחו למען טובת ישראל".

הנכונות של ישראל לעמוד ולחכות למשה - שם בליקוטים: "עם כל זה היה ברצונם לשמוע התורה מפי משה ששמע מפי הגבורה, ואף שהיה כבד עליהם לעמוד על משה מן הבקר עד הערב, וידעו גם כן עצה זו שיכול משה למנות שופטים עליהם, עם כל זה קיבלו עליהם בטרחה הגדולה הזו אך לשמוע התורה מפיו של משה אליהם".
ובאור החיים הק': "לזה השיבו כי לא ממני, אלא מהעם כי יבא מעצמו אלי לא לזולתי חפץ ללכת, ולצד שיקשה לך למה יחפצו בטורח זה? הטעם כי יהיה להם דבר בא אלי, ואמרו ז"ל בא אלי הדבר עצמו ויצטדק הדין לאמתו ודבר זה לא ימצא בזולתי".

פסוק ט"ו: דרישת אלקים היא תורתו ודברו - רש"י: "כתרגומו - למתבע אולפן - לשאול תלמוד מפי הגבורה". ובאבן עזרא: "והטעם לדרוש תורתו".

פסוק ט"ז: משפטו של משה כאן היה לפני מתן תורה - רמב"ן לפי דעת רבי יהושע במכילתא ובמסכת זבחים.

לימוד החוקים והתורות שקיבלו במרה - אברבנאל: "כי שבת ודינים במרה איפקוד, ואין לטעון על זה מפרשת ואלה המשפטים, כי לא אמרו חז"ל שניתנו במרה הדינים לישראל, אלא למשה רבנו, והיה זה כדי שישפוט את העם בצדק ומשפט, ואחר שנתנה התורה בסיני צוה ה' למשה... שיערוך וילמד אותם לישראל כדי שחכמיהם ושופטיהם ידעו גם הם לשפוט צדק" (האברבנאל הולך בשיטת הרמב"ן שיתרו בא לפני מתן תורה, ובדבריו אלה דוחה את ראייתו של האבן עזרא מפסוק זה).
"ויהי אלקים עמך פירושו - שאל את ה' - רש"י על פי המכילתא: "צא והמלך בגבורה".

פסוק כ"א: אנשי חיל" - אבן עזרא: "שיש להם כח לסבול טורח, ולא יפחדו מהם".

מכילתא: "אלו עשירים ובעלי ממון".

רש"י: "עשירים שאין צריכין להחניף ולהכיר פנים".

"יראי אלקים" - מכילתא: "אלו שהם יראים מן המקום בדין".

פסוק כ"ג: "וגם כל העם הזה על מקמו יבא בשלום" - בני ישראל יבואו במהרה לאהליהם - רשב"ם: "וגם כל העם הזה הניצב עליך מן הבוקר עד הערב, יבוא במהירה איש איש אל ביתו בשלום" (שלא כרש"י).

הנחת של בני ישראל אחרי פסק הדין - על פי ספורנו: "אחרי שיתברר הדין בכל כך בתי דינים ידע כל בעל דין שפסק הדין היה אמיתי ולא יוסיף לריב".

הסיבה שמשה לא עשה מלכתחילה כעצת יתרו - ליקוטים (חומש רב פנינים).

פסוק כ"ה: **בכלל "אנשי חיל" שאר המידות** - רמב"ן (לפסוק כא): "ולא הוצרך להזכיר חכמתם ובינתם, כי הדבר ברור שהוא בכלל 'אנשי חיל', וכאשר נאמר למטה: 'ויבחר משה אנשי חיל', הנה הכל בכלל שהיו יראי אלקים אנשי אמת שונאי בצע וחכמים ונבונים, ועוד שאמר 'מכל ישראל' וטעמו המובחר מכל ישראל, והם שיש בהם כל המידות הללו, כי כיון שאמר 'מכל ישראל'... בידוע כי הטובים שבישראל כל מידות טובות בהם, אבל יתרו מפני שלא היה רגיל בעם הוצרך לפרש".

מספר שופטי ישראל - שבעים ושמונה אלף ושש מאות - כפשט הפסוק, וכך מובא במכילתא, ושלא כאבן עזרא.

שבחם של ישראל בריבוי שופטים צדיקים - כך עולה מסיכום מספרם (ועיין בתמיהתו של האבן עזרא על כך, אבל המפרשים לא פירשו כתשובתו).

גדולת ישראל בעוסקים בתורת ה' - על פי בעל עקדת יצחק: "ובזה כבר נודע חביבות העצה הזאת ותועלתה הנפלא בעוצם השלמות המגיע אל האומה הזאת מהיותם נשפטים על פי משפטים אלקיים".

פרק י"ט

הגעת ישראל להר סיני ועליית משה להר (פסוקים א-יג) 80

"בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם

בַּיּוֹם הַזֶּה בָּאוּ מְדַבֵּר סִינַי" (פסוק א)

החודש השלישי הוא חודש סיון. באיזה יום באו למדבר סיני?

חכמינו ז"ל אמרו ש"ביום הזה" הכוונה לראש חודש סיון, שבו הגיעו בני ישראל למדבר סיני. ביאתם למדבר סיני היתה בשמחה. מעת צאתם ממצרים ציפו לרגע זה כי ידעו ששם יקבלו את התורה.

"וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מְדַבֵּר סִינַי וַיַּחֲנוּ בַּמְדְּבָר

וַיַּחֲזוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר" (פסוק ב)

📖 "ויחן" - חנה.

מדוע נאמר "ויחן" בלשון יחיד, הרי הפסוק מדבר על כל ישראל והיה צריך לומר "ויחנו"?

מכאן למדו חכמינו ז"ל שבני ישראל הגיעו להר סיני "כאיש אחד בלב אחד", הם הסירו כל שנאה וקנאה מלבם וכן כל כעס ורוגז עד שנהיו אוהבים זה לזה בכל לבם, כמו אחים.

הם ידעו שבהר סיני יקבלו את התורה, והבינו שכדי לקבל את התורה הם צריכים להיות טהורים ונקיים מכל שנאה וקנאה ומידות רעות אחרות.

"וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹקִים" (פסוק ג)

ביום השני לבואם, בבי' בסיון, עלה משה אל ראש ההר, שם שכן ענן ה'. כל עליותיו של משה היו בהשכמה, מוקדם בבוקר. עד עכשיו היה משה שליח ה' לעשות נסים ונפלאות גדולים, וכאן התעלה יותר ועלה בפעם הראשונה על ההר אשר שם האלקים.

"וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הָהָר לֵאמֹר

כֹּה תֹאמַר לְבֵית יַעֲקֹב וְתִגִּיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל"

"בית יעקב" אלו הנשים שנמצאות בבית, ואילו "בני ישראל" הם האנשים. ה' רצה לדבר אל כל עם ישראל - האנשים, הנשים והטף.

"אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם" (פסוק ד)

בני ישראל לא רק שמעו על כל אותם נסים ונפלאות, אלא גם ראו אותם בעיניהם.

נסה לחזור בעל פה על כל אשר עשה ה' למצרים!

"וְאָשָׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים"

ההליכה של בני ישראל נמשלה לנשיאה על כנפי נשרים, משום שהם הלכו במהירות, כמו מעוף הנשר: תחילה נתקבצו מכל קצווי מצרים אל רעמסס בשעה קלה, ולאחר מכן הלכו את הדרך הארוכה מרעמסס ועד סוכות בשעה קלה. בנוסף, ה' הראה לבני ישראל את אהבתו כשהגן עליהם ביציאת מצרים מהחיצים של פרשי מצרים, כמו שנשר מגן על גוזליו.

”וְאַבָּא אֶתְכֶם אֵלַי”

הבאתי אתכם אל מקום כבודי, ההר הזה אשר שכנתי שם, כדי לקרבכם לעבודתי.

”וְעַתָּה אִם שָׁמְעוּ תִשְׁמְעוּ בְקֹלִי וְשִׁמְרֶתֶם אֶת בְּרִיתִי” (פסוק ה)

אם תשמעו בקולי לקבל את התורה ותשמרו את בריתי שאכרות אתכם על התורה.

”וְהֵייתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים”

📖 "סגולה" - אוצר חביב.

ה' מבטיח לנו שאם נשמע בקולו ונקבל את תורתו, נהיה העם החביב והיקר ביותר מכל העמים.

”כִּי לִי כָּל הָאָרֶץ”

כל העמים שלי, ולא בחרתי כי אם אתכם לבדכם.

”וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְלַכֶּת כְּהֻנִּים” (פסוק ו)

📖 "ממלכת" – מדינה, מלשון ממלכה.

וכי כל ישראל יהיו כהנים, והרי רק משבט לוי היו הכהנים?

על שאלה זו נאמרו שלושה פירושים :

רש"י מפרש ש"כהנים", הכוונה לאנשים חשובים כמו שרים.

יש מפרשים שכהנים הם משרתי ה', וכך כל ישראל יעבדו את ה' וישרתוהו, ויש מפרשים שעם ישראל ילמד את העמים לעבוד את ה' כמו שהכהנים מלמדים תורה בישראל.

”וגוי קדוש”

גם בעמים אחרים ישנם אנשים צדיקים אבל הם מעטים, ואילו בישראל יוכלו כולם יחדיו להגיע למעלה זו, להיות קדושים לה'.

”וַיבֹּא מֹשֶׁה וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי הָעָם...” (פסוק ז)

אם שם משה את דברי ה' לפני הזקנים, כיצד ענה כל העם מיד על הדברים?

משה קרא לזקני העם ואמר להם את דברי ה' במעמד כל העדה.

”וַיַּעֲנוּ כָל הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָל אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה” (פסוק ח)

כל העם - שש מאות אלף גברים, וגם הנשים והילדים - כולם הזדרזו לענות בשמחה וברצון שהם מקבלים לעשות את כל דברי ה'. כאשר אמר העם את המילים ”כל אשר דבר ה'” כוונתו היתה לקבל על עצמו לקיים את כל סוגי המצוות - גם הקלות וגם הקשות.

”וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דְּבַרֵי הָעָם אֵל ה'”

משה אמר לה' את תשובת העם כדי שבני ישראל יראו עד כמה חביבים דבריהם, שנאמרים לפני הקדוש ברוך הוא.

”וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה הֲנִי אֶנְכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעֵב הָעֲנָן

בְּעָבוֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עֲמֹךָ וְגַם בְּךָ יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם” (פסוק ט)

הרי כבר האמינו במשה כשעמדו על שפת ים סוף, שנאמר: ”וַיֹּאמִינוּ בָה' וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ”?

אמנם אותו דור שעמד על שפת ים סוף האמין במשה, אבל ה' רצה שגם בניהם ובני בניהם יאמינו במשה עד עולם, לכן עשה ה' למשה דבר שלא עשה לשום נביא - כל בני ישראל שמעו יחדיו שה' מדבר עם משה, מה שלא זכה שום נביא במשך שאר הדורות.

”וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵךְ אֶל הָעָם

וְקַדְשֵׁתָם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבָסוּ שְׂמֹלֹתָם” (פסוק י)

ה' ציוה את משה להגיד לעם שיכינו עצמם ליום מתן תורה על ידי שיתרחצו במים, יכבסו בגדיהם, יעסקו פחות במלאכות וידברו על הנסים שעשה להם ה', ישמעו דברי חכמה ויראת ה' מפי הזקנים ויטהרו עצמם בתשובה ובמעשים טובים.

”...כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד ה' לְעֵינֵי כָל הָעָם” (פסוק יא)

מפסוק זה למדו חכמים שכל העיוורים התרפאו, ולא נשאר סומא (עיור) אחד. מאיזו מילה למדו זאת?

המילה "כל" - כולם ראו בעיניהם מראה זה, לא היה אחד שלא ראה.

”וְהִגַּבְלֹתַי אֶת הָעָם סָבִיב... כָּל הַנֶּגַע בְּהַר מוֹת יוֹמַת” (פסוק יב)

📖 "והגבלת" - מלשון גבול.

ה' הזהיר את משה שישראל לא יעלו בהר מפני שידע שבני ישראל מאד ירצו לראות את המראה הגדול והנורא - את האש וענן כבודו. ה' אוהב את ישראל עמו ולא רצה שאף אחד מהם ימות, ובמיוחד ביום זה שבא לדבר עמם פנים בפנים, ועל כן הזהירם.

”וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן הַהָר אֶל הָעָם” (פסוק יד)

מפסוק זה למדו חכמים שבחו של משה, שהזדרז לעשות את מצוות ה', ולא פנה לביתו, למשפחתו ולשאר עניניו, אלא מן ההר הלך ישר אל העם להזהירם ולהכינם.

”וַיִּקְדַּשׁ אֶת הָעָם וַיַּכְבְּסוּ שְׂמֹלֹתָם”

משה אמר לבני ישראל את דברי ה' באימה וביראה, וגם בשמחה, עד שדבריו השפיעו על העם להתקדש ולהתכונן בצורה הטובה ביותר.

קשה לתאר את אשר התרחש במחנה ישראל באותם שלושה ימים בהם בני ישראל התכוננו למעמד הנכבד במלוא המרץ:

העם כבסו בגדיהם, התרחצו, מיעטו בעשיית מלאכות, הקדישו שעות רבות ללמוד על נסי ה' וטובותיו ושמעו דברי חכמה מפי הזקנים, דברים שחיזקו אותם בראת ה' ואהבתו.

בני ישראל גם טיהרו לבבם מכל חטא ועוון והרבו במעשים טובים.

”וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהִיַת הַבְּקָר וַיְהִי קֶלֶת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל

הָהָר וְקֹל שֹׁפָר חֹזֵק מְאֹד וַיַּיְחָרֵד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה” (פסוק טו)

מה היה הפלא הגדול שבקולות והברקים?

ימי סיון, בהם התרחש מעמד הר סיני, הם ימי קיץ, ובקיץ אין גילים לשמוע ולראות רעמים וברקים. גם קול השופר היה לפלא כיון שהתקיעה נשמעה למרות שלא היה אף אחד שתקע.

מעמד מרשים זה הכניס בלבו של העם את ההכרה בגדלות ה' ועזו, לדורי דורות.

”וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לְקִרְאֵת הָאֱלֹקִים מִן הַמַּחֲנֶה” (פסוק טז)

העם - שחרד מן הקולות וממראה ההר - נשאר במחנה, לכן בא משה לקראתם ומשך את לבם בדברים.

כיצד הלכו הפיסחים והעיוורים מן המחנה עד ההר, הרי היו עדיין רבים שנפצעו במצרים בעבודת הפרך?

נראה שהבריאים עזרו לחולים, הפיקחים לעיוורים והצעירים לזקנים - יד ביד הלכו באהבה וברצון, כאיש אחד, כולם חברים.

”וַיִּתְּיָצְבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר”

ממילה אחת בפסוק זה למדו חכמים שהפיסחים (אנשים בלי רגל) התרפאו. מהי?

המילה היא "ויתייצבו", ממנה אנו למדים שעמדו עמידה יציבה על שתי רגליים.

אווירה מיוחדת היתה באותו זמן שעמדו ישראל למרגלות הר סיני: אהבה ואחוה שררו בין איש לרעהו ושמחה רבה מלאה את לב העם. רצונם לשמוע את ה' אלקיהם, שפדם מעבדות לחרות ועשה להם את כל האותות והמופתים, היה עז, ויחד עמו היו יראים מפני ה'. יחד עמדו בני ישראל זקופים ונכונים לעשות כל אשר יאמר להם ה'. אף הזקנים והתשושים קיבלו כח לעמוד על רגליהם. החולים

התרפאו, עיניהם של הסומים נפקחו בדרך פלא, הפיסחים התייצבו לפתע על רגליהם והחרשים החלו לשמוע באזניהם.

"וְהָרַסְנוּ עֵשָׂן כְּלוֹ מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָרַד עָלָיו ה' בְּאֵשׁ

וַיַּעַל עֵשָׂנוּ כְּעֵשָׂן הַכֹּבֵשֶׁן וַיַּחֲרֹד כָּל הָהָר מְאֹד" (פסוק יח)

📖 "כבשן" - תנור ענק.

מראה כזה לא היה עוד כמוהו - הר שלם בוער כולו באש ועשנו מגיע עד השמים.

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה יָרַד הָעֵד בְּעַם פֶּן יַהֲרֹסוּ אֶל ה' לְרֵאוֹת

וְנִפְל מִמֶּנּוּ רָב" (פסוק כא)

📖 "העד" - הזהר. "פן" - אולי. "יהרסו" - יקלקלו את מצבם.

ה' מצווה את משה להזהיר את העם שלא יעלו בהר שמא ימותו אנשים רבים.

בפסוק לא נאמר "ונפלו" בלשון רבים, אלא "ונפל", ומכאן אמרו חכמים שכל אחד ואחד מישראל חביב מאד לפני ה', ואפילו אם אדם אחד יעבור על האיסור חס וחלילה וימות, יחשב הדבר לפני ה' כאילו מתו אנשים רבים.

האם היו כאלו שעברו על האיסור ועלו בהר?

לא! כל ישראל שמעו בקול ה' ולא עלו בהר - לא איש ולא אישה, לא ילד ולא ילדה, על אף שרצו מאד להתקרב אל ההר ולראות מקרוב את המראה הגדול והנשגב.

רק על שני אנשים ציוה ה' לעלות בהר, וכך נאמר בפסוק כ"ד :

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי ה' לְךָ רֵד וְעַלִּיתָ אֵתְּהָ וְאַהֲרֹן עִמָּךְ"

גם משה רבנו לא עלה אל ראש ההר, אלא מעט. אחריו היה אהרן, ואחריהם, סמוך לגבול, היו הכהנים. אחריהם עמדו כל בני ישראל. כך עמדו ישראל - כאיש אחד, מצפים ומחכים לשמוע את דברי ה' אלקיהם אשר הוציאם מעבדות לחרות.

חכמינו ז"ל אמרו, שבאותה שעה שתק העולם כולו, ציפור לא צייצה, פרה לא געתה, ואף גלי הים לא רעשו.

מקורות לפרק י"ט

פסוק א': הגעת ישראל למדבר סיני בראש חודש - רש"י על פי שבת פו ע"ב.

ביאתם למדבר סיני היתה יום טוב ושמחה - רמב"ן ואור החיים הק' לפסוק ב'.

פסוק ב': "ויחן" - כאיש אחד בלב אחד - רש"י בשם המכילתא.

פסוק ג': "בית יעקב" - הנשים ו"בני ישראל" - הגברים - רש"י בשם המכילתא.

פסוק ד': הנשיאה על כנפי נשרים - ההתאספות לרעמסס - רש"י בשם המכילתא.

הגבורה של הנשר - רש"י.

"ואביא אתכם אלי" - אל מקום כבודי - רמב"ן.

פסוק ה': "סגולה" - אוצר חביב - רש"י על פי תרגום יונתן, אונקלוס ואבן עזרא.

פסוק ו': "ממלכת כהנים" - 1. רש"י: שרים.

2. רמב"ן: **כהנים במובן של משרתי ה'** - "ותהיו ממלכת משרתי. "וגוי קדוש -

לדבקה באל-הקדוש כמו שאמר: 'קדושים תהיו כי קדוש אני ה'".

3. ספורנו: **מלמדים עבודת ה' ככהנים** - "להבין ולהורות לכל המין האנושי לקרוא

כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד, כאמרו: "ואתם כהני ה' תקראו, וכאמרו: כי

מציון תצא תורה".

"וגוי קדוש" - העם כולו קדוש - מועדי הראי"ה לחג שבועות עמ' תפז: "כי חובתנו

היא לא רק להיות אנשי קודש בתור אנשים פרטיים, כי אם גם וביחוד להיות

ממלכת כהנים וגוי קדוש ולשאוף ליסוד ממלכתי מקודש".

פסוק ז': דברי משה לזקנים במעמד העם - רמב"ן.

פסוק ח': דברי כל העם יחדיו ברצון שלם - על פי אור החיים הק': "והנה הראו בני ישראל

עוצם אחדותם והשוואת רצונם באלקינו, כי ס' רבוא אמרו בהשוואת דיבור אחד...

ולא נתאחר אחד מהם ולא קדם אחד לחברו, ולא שינה אחד מהם להשיב בנוסח

אחר, אשרי עולם שאומה זו בתוכו".

משה משיב דברי העם לה' כדי לחזקם - על פי אור החיים הק': "אלא נתכוון בזה

לפאר לרומם עם בני ישראל על כמה בחינות טובות אשר תגיד אופן התשובה".

פסוק ט': האמנת העם במשה לדורות, לעומת "ויאמינו בה' ובמשה" - רמב"ן.

ה' דיבר עם משה במעמד כל ישראל - רמב"ם (יסודי התורה ח, א): "משה רבנו - לא

האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי...

ובמה האמינו בו? במעמד הר סיני, שעיינינו ראו ולא זר, ואזינינו שמעו ולא אחר...

ואנו שמענו: 'משה משה'... שנאמר: 'הנה אנכי בא אליך בעב הענן' וגו' - מכלל

שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם, אלא נאמנות שיש אחרי
הרהור ומחשבה".

בני ישראל התעלו למעלת נבואה מיוחדת - רמב"ן: "...ויהיו הם עצמם נביאים
בדברי, לא שיאמינו מפי אחרים..."

פסוק י': ההתקדשות של בני ישראל על ידי רחיצה - אבן עזרא: "וטעם קדשתם שירחצו
במים".

מיעוט מלאכות ועיסוק בנפלאות - אברבנאל: "שלא ישתדלו באותם הימים במקח
ובממכר ולא במלאכות, רק ישתדלו ויעיינו תמיד בנפלאות ה' אשר עשה עמהם,
ולשמוע חכמה ומוסר מפי זקניהם וחכמיהם".

פסוק י"א: התרפאות העיורים - רש"י בשם המכילתא: "מלמד שלא היה בהם סומא, שנתרפאו
כולם".

פסוק י"ד: זריזות משה לקיים דבר ה' - רש"י בשם המכילתא: "מלמד שלא היה משה פונה
לעסקיו, אלא מן ההר אל העם".

פסוק י"ז: התרפאות הפיסחים והחרשים - מדרש תנחומא (יתרו ח): "כשיצאו ישראל
ממצרים היו בהן בעלי מומין מעבודת הפרך, שהיו עושין בטיט ובלבנים והיתה האבן
נופלת עליו מן הבנין ושוברת ידו וקוטעה את רגלו, אמר הקב"ה אינו דין שאתן את
תורתך לבעלי מומין... ומנין שלא היו בהן חרשין, שאמרו: 'נשמע'... ומנין שלא היו
בהן חגרין (פיסחים), דכתיב: 'ויתייצבו בתחתית ההר'".

פסוק כ"א: 'ונפל ממנו רב' - אפילו אחד חשוב כהרבה - רש"י בשם המכילתא: "כל מה שיפול
מהם ואפילו הוא יחידי חשוב לפני רב".

פסוק כ"ד: השקט שהיה בעולם בזמן מתן תורה - שמות רבה (כט, ט).

פרק כ'

מתן תורה – עשרת הדברות (פסוקים א-ג) 8

קשה לתאר את האהבה הגדולה לה' שהיתה לבני ישראל במעמד זה, ועם זאת קשה לתאר את היראה הגדולה שיראו ישראל במעמד זה. מאז יציאת מצרים ועד מתן תורה, בכל יום ובכל טובה ונס שעשה ה' עמם, הוסיפו בני ישראל יותר ויותר יראה, אמונה ואהבה. בעשר המכות ראו בני ישראל איך ה' עושה הכל למענם, יראו מפניו ואהבו אותו. כאשר הולכים במדבר בעמוד ענן ועמוד אש, התחזקו והוסיפו יראה ואהבה, וכן כאשר הטביע ה' את פרעה וכל חילו בים הם הוסיפו להתעלות כאשר המתיק להם ה' את המים במרה, ועוד יותר כאשר קיבלו את המן מדי יום ביומו. יראת ה' ואהבתו בלבם התגברה עוד כאשר הפיל ה' לפניהם את עמלק והוציא להם מים מן הצור.

לאחר כל הטובות הגדולות שראו בעיניהם, עמדו ישראל למרגלות הר סיני מלאי תודה ואהבה עד אין קץ לה', ומלאי יראת ה' ואמונתו. כולם חיכו וציפו לשמוע את דבר ה'.

”וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאָמֹר” (פסוק א)

זכו ישראל ושמעו באזניהם את ה' מדבר, דבר אשר לא נהיה ולא נשמע כמוהו מאז בריאת שמים וארץ. ה' דיבר אל עמו באהבה רבה, עד כדי כך שהיתה אהבתו להם גדולה מאהבת אב לבנו ומאהבת חתן לכלתו.

הדיבר הראשון:

מהן המילים הראשונות שאמר לנו ה' מתוך האש?

"אָנְכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם

מִבֵּית עֲבָדִים" (פסוק ב)

ציוונו ה' אלקינו לקבל בלבנו עול מלכותו כי הוא הוציאנו ממצרים. מתוך התרגשות ושמחה ומתוך יראה גדולה שמעו ישראל את קול ה'. הם הקשיבו לכל מילה ומילה באימה וביראה והסכימו לקבל את הדברים באהבה וברצון לכל ימי חייהם. חכמינו ז"ל אמרו שבני ישראל קיבלו כל דיבור ודיבור באהבה וברצון.

הדיבר השני:

"לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי" (פסוק ג)

ציוונו ה' אלקינו שלא נקבל על עצמנו שום אלוה חוץ ממנו. חכמינו ז"ל אמרו שגם דיבר זה קיבלו בני ישראל באהבה וברצון. וכי יש אליל שיכול לעשות אפילו טובה קטנה אחת מכל מה שעשה לנו ה' אלקינו?!

"לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם

כִּי אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹקֵד עֵזְרָא אֲבֹת עַל בְּנֵיהֶם..." (פסוק ה)

📖 "פקד" - זוכר. "עון" - חטא.

ה' יזכור לאבות את חטאם שעבדו לאלילים ויעניש גם את הבנים, הנכדים והנינים.

מדוע יזכור ה' את חטא האבות ויעניש את הבנים, הרי ה' הוא צדיק וישר ושופט בצדק?

חכמינו ז"ל לימדונו שה' מעניש רק בנים שממשיכים לחטוא ולעבוד לאלילים, כפי שעשו אבותיהם, אבל בנים צדיקים שעזבו את הדרך הרעה של אבותם ועובדים את ה' - לא יקבלו עונש כלל אלא יקבלו שכר גדול על תשובתם, כמו שעשה ה' לחזקיהו המלך שהיה צדיק, על אף שאביו אחז היה רשע ביותר.

”וְעֵשָׂה חֶסֶד לְאֱלֹפִים לְאֹהֲבֵי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי” (פסוק ו)

ה' יזכור את מעשיהם הטובים של אוהביו לאלפים, כלומר אלפיים דור, ויעשה עם בני בניהם חסד וטובות.

אוהבי ה' הם אלו המוכנים לשמוע בקולו ולעשות את כל מצוותיו בשמחה וברצון.

השכר שה' נותן לשומרי מצוותיו הוא גדול הרבה יותר מהעונש שה' נותן לעוברים על מצוותיו, שהרי העונש הוא עד ארבעה דורות והשכר הוא עד אלפיים דורות.

הדיבר שלישי:

המשיך ה' בקול חוצב להבות ואמר:

”לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא...” (פסוק ז)

📖 "לשוא" - לבטלה.

ציווה ה' שלא ישא האדם על שפתיו את שם ה' לבטלה וללא צורך.
חכמינו אמרו שכשנאמר דיבר זה נדעזע העולם כולו, משום חומרת
האיסור של נשיאת שם ה' לבטלה.
גם מצוה זו קיבלו ישראל ביראה ובכבוד ראש, שהרי ה' עשה עמהם
מופתים גדולים ונוראים.

הדיבר הרביעי:

המשיך ה' ודיבר באהבה רבה אל עמו:

”זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ” (פסוק ח)

זכור את יום השבת במשך כל ימי השבוע.
אמנם מצוות הזכירה היא כל השבוע, אך זמנה העיקרי הוא בליל
שבת, כאשר מקדשים על היין.

”וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה” (פסוק ט)

ביום השביעי אנו מצווים לשבות ולהפסיק לעשות מלאכה.
ביום זה ננוח מכל עמל השבוע, נזכור שה' ברא שמים וארץ ונודה לו
שברא אותנו ואת כל העולם עבורנו, נתפלל, נלמד תורה, נתענג
ונשמח בסעודות.

אלו מלאכות אסורות בשבת?

שלושים ותשע (ל"ט) מלאכות של חול.

”אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ”

כוונת הפסוק לבנים הקטנים שהאבות מוזהרים עליהם.

לא מדובר בגדולים בני מצוה, שהרי הם חייבים במצוות כמו אביהם,
ולא היה צריך להזכיר אותם בנפרד.

”עֲבַדְךָ וְאַמְתֵּךְ”

גם הם צריכים לנוח מעבודת השבוע הקשה, וגם אותם אנחנו מצווים
ללמד יראת ה' ואהבתו ולספר להם על הנסים שעשה ה' לאבותינו.

”וּבַהֲמַתֵּךְ”

כאן למדנו שאדם מצווה על שביתת בהמתו, שלא יעבוד אתה בשבת.

”וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ”

זהו גר צדק, החייב כמונו בשמירת השבת.
מצוה עלינו לאהוב את הגר ולקרבו, לארחו בביתנו וללמדו תורה
ויראת ה'.

”כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ...”

עַל כֵּן בִּרְךָ ה' אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וְיִקְדָּשֶׁהוּ” (פסוק יא)

גם את מצוות השבת קיבלו ישראל באהבה, הלא ראו בעיניהם עד
כמה קדושה השבת, כשהתרחשו להם נסים במן. מנה ארבעה נסים
שנעשו במן?

- א. ביום השישי לקטו כפליים.
- ב. המן שהותירו לא הבאיש.
- ג. לא ירד מן ביום השבת.
- ד. בשבת היה טעם המן מובחר יותר מבכל ימות השבוע.

הדיבר החמישי:

דברי ה' היו כאב המצווה את בניו:

”כִּבֹּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ” (פסוק יב)

תן כבוד לאביך ולאמך שהולידו אותך, גידלו אותך ונתנו לך את כל צרכיך!

לדיבר זה נתן ה' מקום חשוב, שהרי אמר אותו יחד עם המצוות החשובות ביותר - אנכי ה', לא יהיה לך, לא תשא וזכור את יום השבת, מצוות העוסקות בכבודו של ה'.

בכך רצה ה' ללמדנו שכיבוד אב ואם היא מצוה חשובה מאד, כדי שנעשה אותה בשמחה וברצון ואף נתאמץ בשבילה, גם אם יהיה לנו קשה לקיימה.

”למען יֵאָרְכוּן יְמֵיךָ”

📖 "למען" - בשביל.

במילה "יְמֵיךָ" הכוונה לשנות חיינו, שאותם יאריך ה' בשכר מצוה זו. וכי כל קיום מצוה זו הוא בשביל שנקבל שכר של אריכות ימים, וכי אין מצוה לקיימה בגלל כל מה שעשו ההורים עבורנו?

אין הכוונה שנקיימה בשביל השכר, אלא ה' מודיע לנו שאם נקיים אותה כהלכתה הוא יאריך את ימינו ויתן לנו חיים טובים.

בני ישראל המשיכו לעמוד יחדיו ושמחו לשמוע את דבר ה' - דברי אלקים חיים.

הדיבר הששי, השביעי והשמיני:

כאן דיבר ה' בקול גדול וחזק שהרעיד את כל המדבר :

"לא תרצח, לא תנאף, לא תגנב" (פסוק יג)

לא לרצוח פירושו לא להרוג וליטול נפש של אף אדם.
לא לנאוף פירושו לא לשכב עם אישה של אדם אחר.
לא לגנוב פירושו לא לגנוב אדם מישראל. ודאי שאסור גם לגנוב ממון, אך איסור זה נלמד מפסוק בחומש ויקרא.

הדיבר התשיעי:

"לא תענה ברעך עד שקר"

📖 "רעך" - חברך.

ציוה ה' לא לענות בפה ולהעיד שקר בבית הדין על החבר.

הדיבר העשירי:

"לא תחמד בית רעך" (פסוק יד)

📖 "תחמד" - תרצה מאד בלב.

לא לרצות את רכוש חברנו ולחשוב כיצד לקחתו ממנו.
הקדוש ברוך הוא רצה שנשמח בחלקנו, בין אם יש לנו הרבה או מעט, וגם נשמח בטובה שיש לחברנו. עלינו לדעת שכל מה שיש לחבר הוא מאת ה', ואף מה שיש לנו הוא מתנת ה', לכן נשמח ונסתפק בו.

מקורות לפרק כ'

פסוק א': הטובות והנסים שעשה ה' לישראל הכינו אותם למתן תורה - על פי המכילתא:

"ויסב אלקים את העם - כדי לעשות נסים וגבורות במן ובשלי ובבאר, רבי אליעזר אומר: 'דרך' - כדי ליגעם... 'המדבר' - כדי לצרפם... 'ים סוף' - כדי לנסותם... רבי יהושע אומר: דרך כדי ליתן להם את התורה".

ובכלי יקר: "והנה מהידוע שלא היו ישראל ראויין לקבל התורה כי אם אחר שעברו בים סוף ואחרי שהלכו במדבר, כי בים סוף באו לידי אמונה שלימה בה' ובנבואת משה עבדו... והיו צריכין עוד לילך במדבר בארץ לא זרועה לקנות שמה מידת ההסתפקות... נוסף על זה נשתרשו באמונה על ידי נסים שנעשו להם במדבר כמו נסי ים סוף".

הרצון לשמוע את דברי ה' - מכילתא: "רבי אומר: להודיע שבחן של ישראל שכשעמדו כולן על הר סיני לקבל התורה, הושו כולם לשמוע מפי המלך".

שמות רבה (מא, ג): "כי ה' יתן חכמה - אתה מוצא בשעה שעמדו ישראל על הר סיני לקבל את התורה היו מבקשין לשמוע הדברות מפי הקב"ה... שני דברים שאלו ישראל מן הקב"ה: לראות דמותו ולשמוע מפיו הדברות כמו שנאמר: 'ישקני מנשיקות פיהו'".

וברש"י (יט, ט): "תשובה על דבר זה שמעתי מהם, שרצונם לשמוע ממך. אינו דומה השומע מפי השליח לשומע מפי המלך, רצוננו לראות את מלכנו".

ובאור החיים הק' (יט, ז): "ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה" - מדעתנו השלמה ומרצוננו הפשוט... והנה הראו בני ישראל עוצם אחדותם והשוואת רצונם באלוקינו, כי ס' רבוא אמרו בהשוואה דיבור אחד כאומרו יחדיו... אשרי עולם שאומה זו בתוכו".

ובעקדת יצחק: "רק מפני גלוי וידוע לפניו שהם חפצים לשמוע מפיו דבר... והנה באמת היתה כוונתם שלמה מאד וכמו שבא בקבלה על זה מאמר 'ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מייני'".

ובאלשיך הק': "ולכן בהסתלק זוהמת הנחש מבינתיים תשוב תתקשר נפשנו עם שורשה ית' ותתעלס באהבתו... ולשמוע אמריו".

ההסכמה לקבל את הדברים - על פי המכילתא: "לאמר" - שהיו אומרים על הן הן ועל לאו הן דברי רבי ישמעאל, רבי עקיבא אומר על הן הן ועל לאו לאו".

האהבה והחיבה לכל מילה - אור החיים הק': "ותמצא שאמרו ז"ל שכל דיבור ודיבור היה עומד על כל אחד מישראל ואמר לו תקבלני עליך והוא אומר לו הן ומחבקו ומנשקו ועולה ומתעטר על ראשו".

האהבה של ה' לעמו במתן תורה - האלשיך הק': "ומאשר גדלה מאד אהבתו יתברך אותנו היה למהר האלקים לעשותו כי יותר חפץ בנו לקרבנו אליו מאשר חפצינו לידבק בו... כאשר הפליגו רז"ל בזה במדרש חזית ואמרו כי כל דיבור ודיבור שהיה יוצא מפי הקב"ה היה מדבר עם כל אחד ואחד מישראל ונושקו על פיו... ושם נאמר כי הנשיקה היא חיבור נפש בנפש, כי על כן אב את בן ירצה על פיו ישק להורות כי נפשו קשורה בנפשו".

ובאור החיים הק': "אכן זה יגיד עוצם חשק נתינת התורה לישראל, כי לגודל חשק ברוך הוא לא רצה להביאם ולהתעכב זמן ארוך בלא חתונה בבית חתנות... ותקח לך שיעורן של דברים מחשוק וחשוקתו".

דיבור ה' בקול חוצב להבות - רש"י תהלים (כט, ז): "חוצב להבות אש" - ורבותינו פרשו שהיה הדיבור של עשרת הדברות יוצא בלהבות אש מפיו ונחקקו על הלוחות כתבניתם".

פסוק ג': העונש רק לבנים ההולכים בדרכי אבותיהם - סנהדרין כז ע"ב: "הרי כבר נאמר:

'איש בחטאו יומתו'... והכתיב: 'פוקד עוון אבות על בנים' - התם כשאוחזין מעשה אבותיהן בדיהן".

ובתרגום יונתן: "מדכר חובי אבהת רשיען על בנין מרדין" (זכר חטאי אבות רשעים על בנים מורדים).

ובאונקלוס: "כד משלמין בניא לחטי בתר אבהתהון". וכן הביא רש"י.

פסוק ו': "לאוהבי" - העושים בשמחה - סוטה לא ע"א: "גדול העושה מאהבה יותר מן העושה

מיראה שזה תלוי לאלף דור וזה תלוי לאלפים דור, הכא כתיב: "לאלפים לאוהבי ולשומרי מצוותי".

ובהעמק דבר: "זה אברהם אבינו וכייצא בו, שהיו משוקעים באהבה ובדיקות".

וברבנו בחיי: "עושין לשמן הם שעושים מאהבה".

מידה טובה פי חמש מאות ממידת פורענות - רש"י על פי תוספתא סוטה (ד, א):

"אין לי אלא מידת פורעניות, שבמידה שאדם מודד בה מודדין לו, מידת הטוב מנין?

אמרת מידת הטוב ממידת הפורענות על אחת מחמש מאות, ובמידת הפורענות

כתוב: 'עוון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים', במידת הטוב כתוב:

יעושה חסד לאלפים".

פסוק ז': הזדעזעות העולם כולו כשנאמר "לא תשא" - שבועות לט ע"א: "שכל העולם כולו

נדעזעז בשעה שאמר הקב"ה בסיני 'לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא'".

פסוק ח': זכירת השבת במשך כל ימי השבוע - רמב"ן על פי המכילתא: "אלעזר בן חנניה...

אומר: 'זכור את יום השבת לקדשו' - תהא זוכרו באחד בשבת, שאם יתמנה לך מנה

יפה תהא מתקנו לשם שבת, רבי יצחק אומר: לא תהא מונה כדרך שאחרים מונין, אלא תהא מונה לשם שבת".

וברש"י: "תנו לב לזכור תמיד את יום השבת".

עיקר מצות קידוש שבת היא בליל שבת - פסחים קו ע"א: "תנו רבנן 'זכור את יום השבת לקדשו' - זוכרהו על היין בכניסתו, אין לי אלא בלילה".

ובמכילתא: "'לקדשו', בברכה, מכאן אמרו מקדשין על היין בכניסתו".

פסוק י": מטרות השבת - מנוחה - כך עולה מהפסוק בפרשת משפטים (כג, יב): "וביום השביעי תשבות למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר".

וברמב"ם (מורה נבוכים ג, מג): "ענין השבת הרי טעמה מפורסם מכדי שיהא צורך לבארו, כבר ידוע ערך מה שיש בה מן המנוחה, ונעשו שביעית חיי כל אחד בעונג ומנוחה מן העמל והיגע אשר לא ינצל מהן קטן ולא גדול" (עם השרשת ההשקפה רבת הערך מאד לדורות והיא הידיעה בחדוש העולם).

עונג - ישעיה (נח, יג): "וקראת לשבת ענג".

לימוד - ירושלמי שבת (פט"ו, ה"ג): "לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהן בדברי תורה".

ספורנו לפסוק ט': "כולו לה', כלומר ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולהתענג בו די העבודה לכבודו יתברך".

"ובנך ובתך" - הקטנים - רש"י על פי המכילתא: "אלו הקטנים, או אלו הגדולים? אמרת, והלוא כבר מוזהרים הם? הא מה תלמוד לומר 'ובנך ובתך' - אלו הקטנים".

העבד והאמה בכלל לימוד יראת ה' - על פי רמב"ן בפרשת משפטים (כג, יב) שכתב: "להיות כולם עדים במעשה בראשית".

"וגרך אשר בשעריך" - זהו גר צדק - מכילתא.

קדושת השבת מתבטאת בנסי המן - רש"י: "ויקדשוהו - ברכו במן לכופלו בשישי לחם משנה, וקדשו במן שלא היה יורד בו".

פסוק י"ב: החשיבות של הדיבר החמישי - כיבוד אב ואם - קידושין ל ע"א: "תנו רבנן - נאמר:

'כבד את אביך ואת אמך', ונאמר: 'כבד את ה' מהונך' - השווה הכתוב כבוד אב ואם לכבוד המקום... תנו רבנן - שלושה שותפין הן באדם - הקב"ה ואביו ואמו, בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני".

ובכלי יקר: "במצוה זו חתם חמש דברות ראשונות המדברים בכבוד המקום ברוך הוא, כי מטעם זה נאמר בכלם 'ה' אלקיך"... ומצות כבוד אב ואם אף על פי שהוא בין אדם לחברו, מ"מ מצוה זו נוגעת גם בכבוד המקום ב"ה, ואם תכבד אב ואם

בעבור שמהם נוצר החומר והגוף הכלה והבלה, ק"ו בן בנו של ק"ו שתכבד את אביך שבשמים אשר נתן בך הנשמה החלק המעולה הקיים לנצח".

פירוש "למען" - לא מצד האדם שיכבד כדי לקבל שכר, אלא מצד ה' - על פי רלב"ג:

"והנה בקיימך זה היעוד ימשך מהתנועת שתחזיק בארץ אשר ה' אלקיך נותן לך לאורך ימים".

פסוק י"ג: איסור לא תחמוד הוא לא רק לרצות בלב אלא גם לתכנן ולהוציא ממנו את החפץ

בפועל - ספר החינוך (מצוה לח): "שלא להעלות במחשבתנו לעשות תחבולה לקחת לנו מה שהוא לזולתנו מאחינו... וכבר הוכיחו ז"ל... שאיסור לאו ד'לא תחמוד' אינו נגמר עד שיעשה בו מעשה".

השמחה של האדם בחלקו - אבן עזרא: "על כן ישמח בחלקו ולא ישים אל לבו לחמוד ולהתאוות דבר שאינו שלו".

הידיעה שהכל מאת ה' - על פי אבן עזרא שם: "כי ידע שהשם לא רצה לתת לו, לא יוכל לקחתו בכחו ובמחשבותיו ותחבולותיו, על כן יבטח בבוראו שיכלכלנו ויעשה הטוב בעיניו".

בקשת ישראל שמושה ידבר עמהם (פסוקים יד-יז) 88

וְכָל הָעַם רָאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֶת הַלַּפִּידִם

וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֵת הַהָר עֹשֵׂן" (פסוק טו)

על אלו קולות מדובר בפסוק? האם מדובר על קולות הרעמים?

קולות הרעמים היו לפני מתן תורה, וכאן מדובר לאחר מתן תורה. הכוונה היא לקול ה' שדיבר עם בני ישראל. ו"הלפידים" אלו לפידי האש שבערו בהר. יש קושי במילה "רואים", שהרי מדובר על קולות וקולות אין רואים אלא שומעים, אלא שה' עשה פלא והעם ראה את הקולות. גם מפסוק זה למדו חכמינו ז"ל שלא נשאר סומא (עיוור) אחד בישראל בשעת מתן תורה, שהרי נאמר "כל העם" - כולם ראו.

"וַיֵּרֶא הָעָם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמְדוּ מֵרָחֵק"

📖 "וינעו" - זו ממקומם.

העם זו ממקומו והלך אחורנית מרחק רב מפני שפחד מקולו האדיר והחזק של ה' שיצא מתוך להבות האש. העם פחד שה' ימשיך לדבר עמהם דברים נוספים, ולכן אמרו למשה:

"דַּבֵּר אֵתְּהָ עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל יִדְבֹר עִמָּנוּ אֱלֹהִים" (פסוק טז)

רמשה ענה:

"...אֵל תִּירָאוּ כִּי לְבַעֲבוֹר נְסוֹת אֶתְכֶם בְּאֵלֵהֶם" (פסוק יז)

📖 "אל תיראו" - אל תפחדו. "לבעבור" - בשביל.

מה כוונת המילים: "כי לבעבור נסות אתכם"?

רש"י מפרש את המילה "נסות" מלשון נס - עמוד גבוה שמתרומם למעלה (ולא מלשון נסיון).

כלומר ה' רצה לרומם את ישראל שיהיו קדושים ולכן דיבר אתם פנים בפנים, וכפי שנאמר למשה לפני מתן תורה: "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש".

מפסוקנו ניתן ללמוד על חכמתו של משה שהצליח להרגיע את העם, אנשים, נשים וטף.

"וּבַעֲבוּר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי תַחֲטְאוּ"

📖 "יראתו" - פחדו. "לבלתי" - שלא.

ה' השמיע את קולו החזק מתוך להבות אש, כדי שבני ישראל ידעו את גדולתו וייראו (יפחדו) מפניו וכך לא יעברו על דבריו.

בספר דברים משה מספר, שבקשת העם שמשה ידבר עמהם ולא ה', מצאה חן בעיני ה': "היטיבו כל אשר דברו" - דברים טובים אמרו.

ובאמת ה' לא התכוון לדבר עמהם שוב, ואמר למשה: הלואי שלבבם זה, שיש בו יראת ה', ימשיך להיות כך כל הימים, ולא רק לאחר מתן תורה.

ואכן משה ניגש אל הערפל לשמוע לבדו את דברי ה'.

דברי ה' למשה לאחר מתן תורה (פסוקים יט-כג) 88

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה...

אַתֶּם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם" (פסוק יט)

כתב רש"י: "יש הפרש בין מה שאדם רואה למה שאחרים משיחין (מספרין) לו, שמה שאחרים משיחין לו פעמים שלבו חלוק (מסרב) מלהאמין".

כלומר, כל ישראל - שישים ריבוא גברים ועוד נשים וילדים רבים ראו בעצמם את דבר ה', ומתוך כך היתה אמונתם איתנה.

"מִזְבַּח אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִי... בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֶזְכֵּר אֶת שְׁמִי

אָבּוֹא אֵלָיךְ וּבְרַכְתִּיךָ" (פסוק כא)

מה כוונת המילים "אזכיר את שמי"?

יש מפרשים: אשרה את שכינתי, ויש מפרשים שבכל מקום שה' יתן רשות להזכיר את שמו המפורש, שם יבוא ה' לברך אותנו ולהשרות שכינתו.

מכאן למדו חכמים שרק בבית המקדש, מקום השכינה, מותר להזכיר את שם ה' המפורש (ורק לכהנים).

"וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים תַעֲשֶׂה לִי לֹא תִבְנֶה אֹתוֹן גְּזִית

כִּי חֲרִבָּךְ הַנִּפְתָּ עָלֶיךָ וְתַחֲלִלָּה" (פסוק כב)

📖 "גזית" - אבנים חתוכות ומסותתות.

אסור לסתת ולחתוך את האבנים עבור בניית המזבח בחרב או בכלי ברזל, והמניף ומרים חרב על האבנים מחלל את המזבח, מפני שהחרב היא כלי מלחמה ואין ראוי להשתמש בה לבניית המזבח.

אמרו חכמים: "המזבח נברא להאריך ימיו של אדם (שהרי מכפר על חטאיו ובזכות זה ה' מאריך חייו), והברזל נברא לקצר ימיו של אדם (שעל ידו הורגים), אין זה בדין שיונף המקצר על המאריך".
כלומר - אין ראוי ומתאים להרים את החרב, המקצרת חיים, על אבני המזבח, המביאות לאריכות ימים.

ועוד אמרו חכמים: "המזבח מטיל (משכין) שלום בין ישראל לאביהם שבשמים (על ידי הקרבנות ישראל עושים תשובה, וה' מוחל להם על עוונותיהם ושוכן בתוכם), לפיכך לא יבוא עליו כורת ומחבל (חרב), והרי דברים קל וחומר - ומה אבנים שאינן רואות, ולא שומעות ולא מדברות, על ידי שמטילות שלום אמרה תורה: 'לא תניף עליהם ברזל', המטיל (המשכין) שלום בין איש לאשתו, בין משפחה למשפחה, בין אדם לחברו, על אחת כמה וכמה שלא תבואהו פורענות".

"וְלֹא תַעֲלֶה בְּמַעַלְתָּ עַל מִזְבְּחִי" (פסוק כג)

📖 "מעלות" - מדרגות.

בפסוק זה מצוות לא תעשה: שלא לעלות על המזבח בעזרת מדרגות. לכן עלו הכהנים על המזבח באמצעות כבש - שיפוע שהיה עשוי מעץ.

טעם האיסור נאמר בסוף הפסוק :

“אִשֶׁר לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתַי עָלָיו”

כלומר אם יעלו למזבח במדרגות, עלול בשר גופו של העולה להיחשף בהרמת רגלו על המדרגה הגבוהה יותר, ובכך יגרם בזיון למזבח, שאדם יעלה עליו שלא בצניעות.

מכאן אנו למדים על ערכה של מידת הצניעות, שבגלל חשיבותה ציוותה התורה לא לעלות למזבח במדרגות.

מקורות להמשך פרק כ'

פסוק ט"ז: הפסוק מדבר אחרי מתן תורה - מכילתא: "ויאמרו אל משה - מגיד שלא היה בהם

כח לקבל יותר מעשרת הדברות, שנאמר: 'אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' אלקינו עוד ומתנו'. וברש"י: "את הקולת - היוצאין מפי הגבורה".

רשב"ם: "ויאמרו אל משה - לאחר ששמעו עשרת הדברים". ובהערות על הרשב"ם בחומש תורת חיים מובא שכך גם דעת חכמים בפסיקתא רבתי כב, שלא כדעת הרמב"ן הסובר שפסוקים אלו התרחשו לפני מתן תורה.

פירוש "קולות" - דבריו של הקב"ה - רש"י הנ"ל: "הקולות - היוצאין מפי הגבורה".

ראיית הקולות בדרך נס - רש"י: "רואין את הנשמע שאי אפשר לראות במקום אחר".

הסומין התרפאו במתן תורה - מכילתא: "רבי אליעזר אומר: להודיע שבחן של ישראל שכשעמדו כולם לפני הר סיני לקבל את התורה לא היו בהם סומין, שנאמר: 'וכל העם רואים'".

וברש"י: "מלמד שלא היה בהם אחד סומא".

העם נע י"ב מיל לאחוריו - רש"י על פי המכילתא.

פסוק י"ז: פירוש המילה "נסות" - מלשון נס וגדולה - מכילתא: "בשביל לגדל אתכם".

וברש"י: "לגדל אתכם בעולם שיצא לכם שם באומות שהוא בכבודו נגלה עליכם". וכן פירש רבי אברהם סבע בספרו צרור המור.

גדולתו של משה שהרגיע את כל העם - מכילתא: "להודיע חכמתו של משה היאך היה עומד ומפייס אותם האלפים והרבבות, ועליו מפורש בקבלה: והחכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים" (קהלת ח).

פסוק ט"ט: ראיית כל העם ביחד את ה' - דבר חיזוק לאמונה - כוזרי (א, פד): "תורה שנתנה

במופתים כאלה חובה על כל רואיהם לקבלה".

ושם, פז: "את עשרת הדברות האלה קיבלו המוני העם לא מיחידים ולא מנביא יחיד כי אם מפי האלק".

פסוק כ"א: הזכרת שם המפורש רק בבית המקדש - מכילתא על הפסוק.

פסוק כ"ב: אינו בדין שיונף המקצר על המאריך - רש"י ומכילתא על הפסוק.

הקל וחומר ממזבח למטיל שלום בין אדם לחברו - רש"י על פי המכילתא בשם רבי יוחנן בן זכאי.